

LIETUVOS MIESTŲ CENTRŲ FIZINĖS APLINKOS PRIEINAMUMAS ŽMONĖMS, TURINTIEMS JUDĖJIMO NEGALIĄ

Marius Daugėla, Saulius Žukauskas
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 25, LT – 76351 Šiauliai
El. paštas: m.daugela@su.lt

IVADAS

Lietuvos miestų fizinių aplinkų pritaikymas neįgaliųjų poreikiams ir iš to išplaukiančios visaverčio socialinio dalyvavimo visuomenės gyvenime galimybės yra nepakankamos, nepaisant to, kad fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliesiems yra reglamentuotas teisiniuose aktuose. (Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas, 1991; Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2005; Valstybinės invalidų medicininės, profesinės, socialinės reabilitacijos programos kryptys 1992-2002 metams, 1992; Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programa, 2002; Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms, 2001).

PRIEINAMUMAS (angl. *accessibility*): pastatai turėtų būti suprojektuoti taip, kad jie būtų prieinami visiems žmonėms, įskaitant ir neįgalius, ir pagyvenusio amžiaus žmones.

PRIEINAMAS (angl. *access, accessible*) reiškia, kad žmonės, turintys negalę, gali be pagalbos (savarankiškai) pasiekti, įeiti, išeiti, judėti patalpų viduje be kliūčių ir naudotis jose esančiais objektais. (United Nations Economic And Social Commission For Asia And The Pacific, 1995).

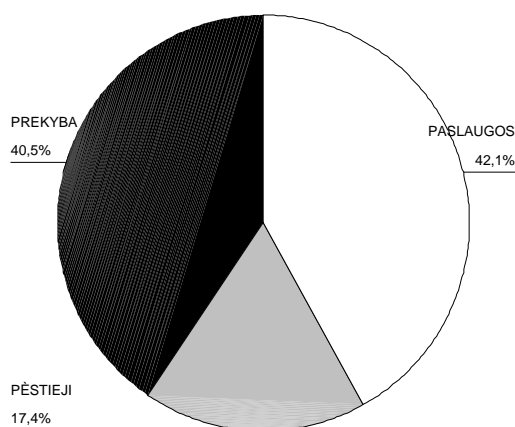
TYRIMAI LIETUVOJE

Miesto fizinių erdvių prieinamumą viena pirmųjų tyrė Lietuvos paraplegikų asociacija. Vykdamas projektą „Kauno miesto infrastruktūra neįgaliųjų akimis“ ir patikrinus daugiau kaip 400 Kauno miesto viešosios aplinkos pastatų nustatyta, kad net 69% pastatų yra nepritaikyti, tačiau iš likusių 31% pritaikytų pastatų didelės dalies pritaikymas yra nevisiškas, neatitinkantis standartų ar kt. (pvz., neretai ant įvažų (neįgaliesiems pritaikytų įvažiavimų) statomi reklaminiai stendai ir pan.) (Lietuvos paraplegikų asociacija, 2003).

TYRIMO IMTIS

- 2005 metais tirtas 3 Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno ir Šiaulių) centrų fizinės aplinkos prieinamumas. Fizinių erdvių prieinamumą komentavo 4 žmonės, turintys fizinę negalę (judantys vežimėliais).
- Tyrimo metu užfiksuoti 385 objektai, suskirstyti į tris kategorijas: 156 prekybos objektai, 162 paslaugų objektai, 67 pėsčiųjų zonos objektai.

TYRIMO OBJEKTŲ PROCENTINIS DAŽNIS

TYRIMO METODAI

- Tyrimo duomenys buvo renkami stebint miestų centrų fizinę aplinką (filmuojant) ir tuo pačiu metu atliekant interviu su žmonėmis, turinčiais fizinę negalę.
- Tyrimo pagrindas buvo neįgaliųjų socialinio dalyvavimo visuomenės gyvenime tyrimo projektas. Orientaciniai atviro tipo interviu klausimai sukurti remiantis socialinio dalyvavimo modeliu ir jo struktūriniais komponentais.
- Tokiu būdu surinkti duomenys apdoroti kiekybinės ir kokybinės turinio analizės metodu.

TYRIMO REZULTATAI

Vaizdo juostoje užfiksuoti Lietuvos miestų centrų fizinės aplinkos objektai buvo įvertinti taip:

- TP – tinkamas pritaikymas,
- NT – natūralus tinkamumas,
- PNT – problemiškas natūralus tinkamumas,
- BP – netinkamas ("brokuotas") pritaikymas,
- PSEUDO – pseudopritaikymas,
- NP – nėra pritaikymo.

APLINKOS NEPRITAIKYMAS

■ NĖRA PRITAIKYMO.

Aplinka neįgaliesiems nepritaikyta ir visiškai nepanaudojama. Šiuo atveju žmonių, turinčių negalę, socialinis dalyvavimas praktiškai nejmanomas arba labai ribotas. Dalį nepritaikytų objektų galima pritaikyti labai paprastai, nes naudotis įėjimu trukdo minimalios kliūtys (pvz., vienas laiptas, aukštas slenkstis ir pan.).

Dažniausi požymiai. Įėjimuose į pastatus arba jų viduje kelią neįgaliesiems užkerta laiptai, slenksčiai, pakylės, sukamosios (arba sunkiai varstomos) durys, neįrengtos neįgaliesiems skirtos automobilių stovėjimo vietos, nuvažiavimai nuo šaligatvių, kai kurie objektai įrengti per aukštai.

APLINKOS NEPRITAIKYMAS

■ PSEUDO PRITAIKYMAS.

Aplinka pritaikyta, tačiau ji visiškai nepanaudojama. Įrengta „dėl akių“, formaliai, visiškai nefunkcionalai.

Dažniausi požymiai. Įvažą per stadi, per siaura, be turėklų, tarp įvažos vėžių įrengti statūs laipteliai, kliūnantys už vežimo dugno. Įvažą užstatyta (baltais, reklaminiiais stendais, atidarytomis durimis). Patalpos pritaikytos (pvz., tualetas), bet iki jų – laiptai. Įrengtas skambutis pagalbai iškviešti, tačiau paskambinus juo niekas padėti neateina. Planuota įrengti pritaikymą (liftą), tačiau jis neįrengtas (nes statybos metu išvogtos medžiagos).

APLINKOS NEPRITAIKYMAS

■ “BROKUOTAS” PRITAIKYMAS.

Aplinka pritaikyta, bet yra tam tikrų trūkumų ar naudojimo sunkumų, tačiau ja galima naudotis.

- PROBLEMIŠKAS NATŪRALUS TINKAMUMAS. Pritaikymas specialiai nedarytas, tačiau fizine aplinka ir jos objektais galima pasinaudoti, bet su tam tikrais sunkumais.

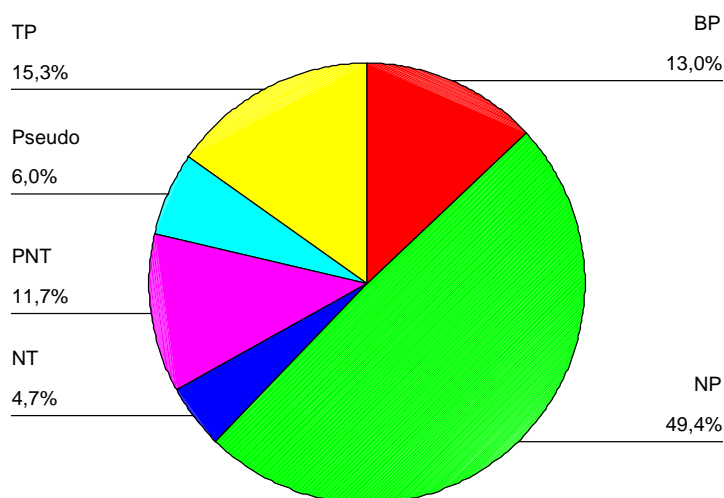
APLINKOS PRITAIKYMAS

■ TINKAMAS PRITAIKYMAS.

Aplinka tinkamai pritaikyta neįgaliesiems, tai leidžia jiems savarankiškai ir patogiai (nepatiriant diskomforto) dalyvauti visuomenės gyvenime.

Dažniausi požymiai. Šaligatviai: lygūs, įrengti nuolydžiai perėjose, žemais borteliais. Įėjimuose į pastatus: nėra laiptų, nėra slenksčių. Jei yra laiptai - įrengta tinkamo statumo, neslidžios faktūros įvažą, platūs, erdvūs įėjimai, įrengti liftai, keltuvai, ypač malonus dalykas - automatinės durys. Interjeras: gero aukščio stalai, pasiekiami lifto iškvietimo ir kabinos mygtukai, pasiekiami šviesos jungikliai. Tualetuose įrengtos rankenos, turėklai specialiai neįgaliesiems. Tinkamo aukščio bankomatai, taksofonai.

PROCENTINIS FIZINĖS APLINKOS OBJEKTŲ ĮVERTINIMO DAŽNIS

OBJEKTŲ IR APLINKOS PRITAIKYMO KATEGORIJŲ RYŠYS (stiprus)

- Paslaugų objektams labiau būdingas nepritaikymas ir “brokuotas” pritaikymas (atitinkamai 56,8% ir 19,1%), nebūdingas natūralus tinkamumas ir problemiškas natūralus tinkamumas (atitinkamai 1,2% ir 4,9%).
- Prekybos objektams būdingiausias yra nepritaikymas (57,1%), o visai nebūdingas – problemiškas natūralus tinkamumas (5,1%).
- Pėsčiųjų zonų kategorijos objektams būdingiausias problemiškas natūralus tinkamumas (43,3%) ir natūralus tinkamumas (16,4%). Taip pat pėsčiųjų zonose beveik nėra nepritaikymo ir brokuoto pritaikymo (atitinkamai 13,4% ir 4,5%).

APLINKOS PRITAIKYMO KATEGORIJŲ IR MIESTŲ RYŠYS (silpnas)

- Mažiausiai nepritaikymas yra būdingas Šiaulių miesto centrui (23% visų nepritaikytų objektų)
- Didžiausia dalis pritaikytų objektų yra Kaune (42,4%), Vilniuje ir Šiauliuose kiek mažiau (32,2% ir 25,4%), tačiau pagal miestus prognozuoti, kuriame iš jų yra daugiau pritaikymo negalima.
- Daugiausiai netinkamo (“brokuoto”) pritaikymo pavyzdžių tyrimo metu buvo rasta sostinėje (42% visų netinkamo pritaikymo atvejų), mažiausiai – Šiauliuose (26%)

APLINKOS PRITAIKYMO KATEGORIJŲ DAŽNIS IR MIESTAI

- Vilniaus centre 53,8 % visų tirtų objektų sudaro nepritaikyti objektai. Antroje pagal gausumą vietoje – netinkamo (“brokuoto”) pritaikymo objektai (15,9%). Tinkamai pritaikyti objektai pagal kiekybinį dažnį atsiduria trečiojoje vietoje (14,4%).
- Šiaulių miesto centro fizinėse aplinkose daugiau nei Kaune ar Vilniuje yra natūraliai tinkamų aplinkos objektų. Visų miestų centruose daugiausiai yra nepritaikytų objektų (Vilniuje – 53,8%, Kaune – 54%, Šiauliuose – 38,6%).

IŠVADOS

- Apklausoje dalyvavę neįgalieji savo pasakojimuose daugiausiai kalba apie nepritaikytus objektus Lietuvos miestų centruose ir jų sukeltą įvairaus pobūdžio diskomfortą. Trečioje vietoje neįgalieji dažniausiai pasakoja apie kliūties įveikimo būdus. Apie aplinkos pritaikymą neįgalieji pasakoja beveik tris kartus mažiau nei apie aplinkos nepritaikymą.
- Pagal gautą tikėtiną miesto centrų fizinių aplinkų prieinamumo modelį, nepritaikyta aplinka sąlygoja neįgaliųjų nesavarankiškumą, sukelia diskomfortą, daro neigiamą įtaką neįgaliojo identitetui, riboja teises ir galimybes, komplikuoja socialinį dalyvavimą, taip pat suponuoja siūlymus pritaikyti aplinką ir kliūties įveikimo būdus.
- Pagal gautą tikėtiną miesto centrų fizinių aplinkų prieinamumo modelį, pritaikyta aplinka sukelia teigiamas emocijas, sudaro sąlygas neįgaliųjų savarankiškumui ir visaverčiam socialiniam dalyvavimui, teigiamai veikia neįgaliojo identitetą, taip pat skatina neįgaliųjų pagyrimus ir dėkingumą visuomenei.
- Paslaugų objektams labiau būdingas nepritaikymas ir “brokuotas” pritaikymas, nebūdingas natūralus tinkamumas ir problemiškas natūralus tinkamumas.

- Prekybos objektams būdingiausias yra nepritaikymas, o visai nebūdingas – problemiškas natūralus tinkamumas.
- Pėsčiųjų zonų kategorijos objektams būdingiausias problemiškas natūralus tinkamumas ir natūralus tinkamumas. Taip pat pėsčiųjų zonose beveik nėra nepritaikymo ir brokuoto pritaikymo.
- Neįgaliųjų socialinis dalyvavimas miestų centruose iš esmės apsiriboja judėjimu pėsčiųjų zonose, miestų centruose neįgaliesiems prieinamiausios yra pėsčiųjų zonos, tačiau pastatai (paslaugų ir prekybos objektai) miestų centruose neįgaliuosius dažniausiai pasitinka nepritaikymu arba netinkamu (“brokuotu”) pritaikymu.